

Обновљени интерес за улогу Милана Недића, отворио је бројна питања и распалио сумњичавост идеолошких неистомишљеника. Наиме, представници Српске либералне странке, 3. јула 2008. поднели су захтев за рехабилитацију Милана Недића, генерала војске Краљевине Југославије и председника српске владе од 1941-1944. У захтеву се тражи да суд утврди да је Недић био жртва прогона и насиља и да су га комунистичке власти лишиле живота премда су тврдиле да је Недић извршио самоубиство. У захтеву за рехабилитацију негира се Недићева издаја земље и наводи да је влада под окупацијом формирана 29. августа 1941. ради `спасавања Срба од биолошког уништења` а сам Недић је функцију прихватио пошто му је предочено да је Хитлер одлучио да, у циљу смиривања ситуације, Србију окупирају трупе хрватских усташа, Мађара, Бугара и Албанаца. Подносиоци захтева за рехабилитацију навели су да је у време владе Недића у Србији размештено 600.000 српских и велики број словеначких избеглица. Овај захтев наводи на размишљања и смирен разговор о односу Срба према временима окупације која су прошла и оном што јесте. За оцену положаја владе Милана Недића важни су: а) развој догађаја у Европи и СССР-у и б) збивања на простору бивше Краљевине Југославије.

Фашистичка или расистичка Европа?

Политички процеси на простору Европе и СССР-а, између два рата, заоденути су идеолошким штофом, а његова потка је представа о фашизму иза које се не наслућују приземне амбиције и везе између крупних капиталиста и фашиста, нити динамика широког система коалиција које су дуготрајна црта европске прошлости. Ако се уопште могу упоређивати режими Стаљина, Мусолинија и Хитлера, изгледа да су идеолошки много ближи италијански фашизам и совјетски комунизам него националсоцијализам и стаљинизам. За разлику од Стаљиновог комунизма који је гулаге стварао за своје грађане, немачки националсоцијалистички расизам усмерен је на освајање `животног простора` и истребљење нижеразредних народа. Комунизам хоће да поправи свет, а немачки националсоцијализам хоће да га освоји и преправи. Фашизам је потанко и изнијанисирано описиван, али слабије објашњаван, што најбоље показују детаљне и опширне биографије Хитлера или психолошке студије вођа Трећег рајха. Разуђено и широко приказивање појединих историјских актера уме да замагли саму суштину и домете покрета којим они управљају, а такође и закулисне и замршене циљеве влада и појединих интересних група. При упоређивању и вредновању фашизма и стаљинизма запоставља се однос нарасле економије западне Европе и Америке према области анекумене смештене источно од Урала. Хитлер не види простор за немачки народ на западу или југу Европе већ на истоку, те савез Немачке са Русијом сматра неодрживим и катастрофалним по Немце. Он запажа да су руски Словени ближи Французима него Немцима пошто их лаган, површан, разнежен живот у Француској више фансцинира, јер му је духовно сроднији него озбиљност немачке борбе за опстанак, те је руска

интелигенција у Паризу нашла средиште сопствених потреба за цивилизацијом. За разлику од Словена, Хитлер показује дивљење према Енглеској и Енглезима, јер мисли да ако има енглеског светског царства онда не постоји политички мудар народ који би се боље уклопио у то царство. Хитлер спекулише да је предрасуда да би се Енглеска противила немачкој превласти у Европи. Он сматра да су природни непријатељи Енглеске Француска и Русија. Прва, због њених континенталних политичких циљева, а Русија, јер је претња Индији и власник извора нафте. Дакле, устрајно теоријско тумачење тоталитарне природе фашизма или стаљинизма олакшало је њихово морално изједначавање. Приповест о Европи подељеној на добре и зле (антифашисте и фашисте; комунисте и капиталисте) задуго је скривала разуђену геополитичку игру између СССР-а, Немачке, Британије и Америке у борби за источну Европу. Међутим, оно што је блиско здравом разуму, јесте суштинска разлика између совјетског комунизма и фашизма на пољу међународних односа. Изједначавањем националсоцијализма и стаљинизма камуфлира се немачка освајачка политика. Излази да су Хитлер и Стаљин само два стране истог зла, премда је Стаљин бранио своју земљу од немачке незајажљивости.

Совјетска империја зла нашла се у друштву фашистичке и самим тим постала жртва Другог светског рата, а Совјети су, уместо победника, постали зли непријатељи. Напад на таквог непријатеља, као у време Другог светског рата, имао је оправдање и морално утемељење. Ако се фашизам смести у оквире рата идеологија, онда се Хитлерова освајања могу тумачити као одговор на большевичку акцију 1917. Безбожничка доктрина националсоцијалиста о неједнакости народа могла је оправдати уништавање Словена и њихово бројчано свођење на нешкодљиву групу.

Српска расправа на левици

Покушај рехабилитације Милана Недића, како преноси БиБиСи, изазвао је огорчење Александра Лебла председника Комисије за праћење антисемитизма при Савезу јеврејских општина Србије пошто је генерал Недић, по Лебловом мишљењу, одговоран за прогон Јевреја у Другом светском рату. Овај предлог изгледа не ужива ни симпатије значајног дела званичне српске историографије и научне јавности, те су заговорници Недићеве рехабилитације сврставани међу представнике ревизионистичке историографске школе, а њихови предлози сматрају се реваншизмом и смештају у област социјалне психопатологије. Као згодан пример ненаучне ревизионистичке историје, противници Недићеве рехабилитације, наводе интерпретацију савезничког бомбардовања Београда на Ускрс 1944. Наиме, тада је Србија била део `немачког допунског простора` а Београд – важан саобраћајни и индустријски центар за немачку војну индустрију. Управо захваљујући Недићу, наглашава историчар Ђорђе Станковић, од марта 1942. Београд почиње да живи животом `пацификованог и квислиншког града`. Посебно истиче да је бомбардовање Београда и других циљева тражио Дража Михаиловић од Британаца већ марта 1942. године пошто `Срби неће жалити цивилних

жртва`. Овакви захтеви нису изненађење будући да је, по мишљењу Станковића, Србија била `најквислиншкија држава у Европи`. Међутим, српски историчари ретко када кажу колико је немачких војника страдало у Холандији, Данској, Белгији, Чешкој у којима није важило правило одмазде, као у Србији. Ипак, у `најквислиншкијој држави у Европи` пуцало се на Немце, а Драгинац, Крагујевац и Краљево, симболи су суровости немачких окупатора, али и њиховог односа према другоразредним Србима. И не само њих, већ и антифашиста који су после пуцњаве бежали у шуме не марећи за одмазду окупационих снага. Вероватно зато историчар Веселин Ђуретић мисли да у ситуацији подељене одговорности три учесника (Недић, Михаиловић, Љотић) воде одговорну политику према народу, док је четврти (русофилски партизани) надахнут начелом да циљ оправдава средства.

Угледни људи у Србији који у Недићу виде квислиншко зло, овога упоређују са вишијевцима маршала Петена или га смештају у шарено друштво где су Ј. Тисо, М. Будак, В. Велмар-Јанковић, Ј. Антонеску. Словачки ревизионисти, вели Тодор Куљић, кажу да је Тисо спасавао Јевреје, а Павелићеве кћерке, преноси он, сведочиле су да њихов отац није мрзео Јевреје. Оштрина његове критике и незадовољство последица су новог поретка сећања где су квислинзи жртве комунистичког терора и свеци. Куљић мисли да је смена антифашизма анти-антифашизмом важан идејни сегмент дивље приватизације праћене службеном реклерикализацијом. Дакле, Куљић у узнемирујућем захтеву за рехабилитацију уочава једну врсту класног сукоба у коме се надмећу две идеологије, тоталитарна са обележјима клерикалне и демократска. Угледни историчар Предраг Марковић нешто нијансираније и опрезније оспорава предлог за рехабилитације Милана Недића и истиче да ни један квислинг у Европи није рехабилитован. Марковић уједно скреће пажњу да Недићеве племените намере и тешка судбина нису оправдање за издају пошто је и међу нацистима било добронамерних. Ипак, површно изједначавање добрих намера Недића и нациста, који су уз помоћ Будака, Павелића, Хортија и других истребљивали читаве народе, није утемељено нити праведно. Отуда се конзервативна Србија све чешће буну и смелије захтева скидање јарма партизанског мита. Насупрот њој, хучи набујала и дубока српска левица, преобликована и коначно уједињена на почетку овог века. Она има довољно снаге да са новим мондијалистичким притокама спречи побуну против октроисане историографије и политике урасле, од времена терора комунистичких ослободилаца до данас, у темеље образовних, културних и научних институција Србије. А да ће све остати по старом, барем у догледно време, сведочи и смушеност тзв. ревизионистичке историографије и представника конзервативних кругова. Стидљиво и опрезно десничари запажају да Србија нема праве комунисте који су уједно и антифашисти. Некомунистички антифашисти у националсоцијализму не виде само тоталитаризам (сличан стаљинизму) већ и чедо европске цивилизације које је понизно прихватила немачка војна и политичка врхушка уверена да ће успети да оствари немачке старе освајачке циљеве. Отуда данашњи некомунистички антифашисти у Србији имају скромне изгледе у јавном двобоју са левичарским антифашистима. Ништа веће него Недић и Михаиловић док су насупрот имали Будака, Артуковића, Хитлера, а били подалеко од Стаљина, Черчила и Рузвелта. Недићев грех увећала је брза пропаст Трећег рајха, те се он нашао у улози двоструког губитника: као сарадник окупационих власти и као најистакнутији представник неприлагођене Србије којој је пролазило време. Његова идеја о сељаку као најбољем и

најздравијем делу народа, у октобру 1944, пробраној мањини набреклих и самоуверених победника, заштитника радничке класе, морала је бити подједнако провокативна и наивна.

Мапа подељене Краљевине Југославије 1941. године.

У време Недићеве владе, поред Србије на југоистоку Европе, окупирана је само Грчка. Око Србије су углавном непријатељске земље све савезнице Хитлера (видети мапу). Пре свих, новоскројена НДХ у којој је број побијених Срба надмашио број избеглих. Следе Мађарска и Велика Албанија чије се контуре могу препознати на данашњим мапама на којима су Косово и Метохија исцртани обашка од Србије. Бугарска је обухватала део Србије и потпуно ју је одвојила од Грчке. Дакле, Србија је у време Недићеве владе имала статус поражене и подељене земље. Њен статус провоцира бројна питања. Да ли је окупирана Србија имала могућност да бира хоће ли имати или не владу? Да ли је ипак неко морао да разговара са Немцима? Да ли је народ у Србији могао да се, као у време Турака, дигне и листом оде у шуму одакле би давао дуготрајни отпор непријатељу? Да ли је сарадња и пријатељство српских суседа са Берлином потхрањивало територијалне аспирације `добронамерних` суседа према непослушној Србији? Ако ове недоумице море српске историчаре њих нема код представника немачких окупационих снага. Тако, Херман Нојбахер, специјални изасланик Трећег рајха за Југоисток, у својим мемоарима констатује да су Срби у то време били дивљач за одстрел коју је свако могао некажњено да прогони и убија што је, по његовом мишљењу, угрожавало и немачку позицију. Сам Нојбахер уочава да југословенске власти у оптужници истичу да он настоји да ослаби партизански покрет `и то уз помоћ Недића и да спроводи политику Велике Србије` те да му је `пошло за руком да уклони из Београда Мајснера који је по Нојбахеровом уверењу, својом `тврдом линијом` терао људе у шуму и тако створио Немачкој политичке противнике. Уз помоћ врховног команданта за југоисток, фелдмаршала Фон Вајкса, који је прихватио његове предлоге, Нојбахер је успео да промени упутства која се односе на мере одмазде против становништва и стрељања талаца.`

Сарадња без краја

Историјске аналогije нису израз методолошке бриљантности. Међутим, слични историјски процеси тешко ће промаћи пажњи трезвог ума, посебно ако се понове за

живота исте генерације. Тако и збивања у два светска рата и ратном распаду СФРЈ подстичу на размишљање, како о догађајима тако и српским острашћеним расправама. Каква је разлика између полемике о патриотама и издајницима из доба када је Мирјана Марковић била на врху моћи и дебате о квислинзима и антифашистима у зениту Тадићевог тријумфа или пак о непријатељима народа у време Милована Ђиласа и Стевана Крајачића? Осим што пружају слику бинарног света и искључује трећу или четврту страну у разговору не нудећи ништа ново. Док је Недићева Србија била потпуно окупирана и опкољена, не баш пријатељским државама, Србија 1999. је била слободна, осим што се део њене територије налазио под војном контролом Атлантског савеза који је водио рат да би распрвио европску деривацију метафизичког питања људских права Арбанаса. Ко данас од српских званичника сме јавно да каже да је Србија окупирана и опкољена, а да је НАТО пакт непријатељ народа? Премда сваки грађанин дубоко осећа да проживљава ту нелагодну стварност. Али зашто бисмо се тиме бавили ако већ истражујемо и изналасимо благодети сарадње са `пријатељским` силама? Уосталом људска душа има механизме одбране од овог неугодног стања, који се код најистакнутијих међу нама претварају у добро познат механизам идентификације са агресором или пак пркос. И страх и пркос и потиштеност понекада се пусто и балкански утапају у алкохолисаним транзиционим напојницама. Вероватно ни сам Милан Недић, свестан што чини, није тврдио да је земља окупирана, већ је водио своју битку за опстанак. Положај Недића не крије само моралне дилеме већ и животну драму, те се можемо запитати коме је било теже: Милану Недићу или Војиславу Коштуници. Први је смештао избеглице из разних крајева бивше Краљевине, а Милошевић, Ђинђић и Коштуница бринули су о несрећницима из истих крајева комунистичке федерације. Према подацима владе Републике Србије, зависно од жестине ратних сукоба и извора података, број избеглих и расељених, на територији Србије и Црне Горе у последњој деценији двадесетог столећа кретао се од 350.000 до 800.000 лица. Биће да међу њиховим бригама о прогнанима нема велике разлике осим што српски вођи стоје на различитим тачкама временске скале. Разлика између њих је, можда, у емотивној реакцији на стресну ситуацију. Изгледа да су Недић и Дража имали већи страх од Павелићеве Независне, Хортијеве Мађарске, Бугарске и шиптарског башибозлука, него данашњи српски вођи од корпуса арбанашких побуњеника које обучава Пентагон. Ако се посматра ток српске избегличке реке некада и сада или скрене поглед на географску мапу Балкана лако је уочити конвергенцију облика Недићеве и савремене Србије.

Док српски историчари нижу доказе о колаборацији, домаћа јавност би могла да расправља о много важнијим питањима: да ли постоји мала и велика колаборација и која је већа: она под Хитлером, Клинтонем или Мехмед пашом? Да ли колаборација на балканским просторима застарева? Нису ли Србија и остали делови бивше СФРЈ препуни словенског становништва муслиманске вере које је у давној прошлости било српског рода, а хришћанске вере. Данас је тај део нашег народа цењен и посебно пажен, а његови представници у владиним институцијама омиљени. Ретко ко се од историчара одважи да јавно и јасно одреди његово порекло и везе са локалним православним становништвом. Да ли је можда понеки од предака данашњих српских муслимана (неке данас називају Бошњацима) можда колаборирао са моћном Отоманском империјом?

Историја српске колаборације ипак није завршена. Она се наставља, а са њом и недоумице: ко је прави сарадник, а ко није и зашто сарадници из једне епохе својим претходницима острашћено стављају жиг колаборационисте. У ствари, нејасно је чија мера је права и ко има коначну реч. Замршених примера много је, али поучан је црногорски. Наиме, представник немачког окупатора, Нојбахер запажа, у томе није усамљен, да Црногорци имају самосвест да су они најбољи Срби, а шездесетак година касније значајан део српске демократске номенклатуре морално и материјално помаже црногорски сепаратистички покрет који је шизофрена негација српског. Некада се ишло у савез са Мачеком – данас са зеленашима кријумчарима – а на ползу целог рода. Исто тако, тај представник Немаца предложио је 1943. Рибентропу да се формира Великосрпска федерација која би се састојала од Србије, Црне Горе и Санџака. Истовремено, Милан Недић од Рибентропа тражи промену тадашњих провизорних граница Србије тако што би се Србији дала чиста српска подручја у Босни и Херцеговини, додељена Независној држави Хрватској, пошто Хрватска нема етничке и природне границе, тражи Косово, јер је оно јуначко гробље свих Срба. Рибентроп бесно одговара да чак ни једна Француска не може да постигне да дође до ревизије њених граница те је српски захтев, док траје рат, неприхватљив. Данашњој Србији не прети немачка окупација, али најистакнутији Срби различито размишљају о сарадњи са Вашингтоном, најзаслужнијим за формирање самозване државе Косово. Неки од њих диве се америчкој моћи, као њихови преци Рајху, одлазе на пријеме америчких представника и раде на споразуму којим би Косово добило независност, али на начин прихватљив за Београд. Притиснути теретом Косова и не стижу да размишљају о `чистим српским подручјима у Босни и Херцеговини` која су у Дејтону добила јасну контуру и име – Република Српска. Очигледно је да се времена мењају, а са њима и граница између сарадње и отпора поробљених, увек жељних живота у неком новом и бајковитом европском реду. Да ли је у таквим временима умесно постављати питање где се налазе кости Недића и Чиче или ту тајну треба препустити душама наследника њихових целата. Ако ништа, барем знамо где су сахрањени Крцун, Стамболић, Ђинђић и Милошевић. Учесници српског идеолошког рата постали су обзирнији према посмртним остацима противника, можда само зато што је сукоб између припадника неуморне левице. Није ли је то наговештај да је српска власт самосталнија од оне у доба Недића и Михаиловића?

Карикатура историјског сећања

Данашњим генерацијама тешко је разумљива чињеница да је Драгослав Стојановић, један од оснивача сатиричног листа Јеж, погубљен 1945. као непријатељ народа, рехабилитован тек 2007. године. За његову осуду пресудно је било што је, у време рата, дизајнирао плакат `Мајко Србијо помози` којим се домаћини позивају да приме српске избеглице из Хрватске. Удес карикатуристе у ослободилачком хаосу и закаснела

исправка не показује само суровост комунистичких зликоваца, већ и савременика чије је сећање нагризао зуб времена. За неистомишљенике, најболнија је колаборација из ближе прошлости, будући да су успомене свеже, а многи преживели заинтересовани за утемељење свога виђења историје. Зато су обузети личним пизмама, породичним дуговима и провинцијалним осветама. У њиховим расправама преовладава паланачки менталитет који сопствено виђење прошлог издиже изнад света и стварности. Ова провинција нема ни жељу ни моћ да своју коб и удес неистомишљеника постави у реални оквир стварности била она Хитлеров нови европски ред, османлијски врли свет или очаравајућа Рах Амерicana. Заборавни и слабо оријентисани, уз то острашћени и похлепни, изнова се чуде судским процесима у којима се суди класи или народу, било да је процес организован у тек ослобођеном Београду или у одавно слободном граду Хагу. За зајапурене локалце свако суђење историји и расама нови је почетак света који ће доћи. Управо животни пут вештог политичара књаза Милоша, који је прво уговорио Карађорђеву главу, потом уклонио кума, а онда започео плодотворну сарадњу са Турцима, понајбоље поткрепљује политички и морални релативизам прохујалих људи и времена.

Ако половина Србије сумња да је Недић извршио самоубиство у комунистичком затвору, а друга половина верује да је уморен без суђења, онда би се правда и историјска истина једино могле задовољити покретањем судског процеса Милану Недићу који је осуђен без суда. У том случају би сведоци времена и представници српске историографије и науке својим сведочењима, радовима, књигама и указивањем на историјску грађу најбоље показали истинољубивост у процесу који би се разликовао од суђења Михаиловићу и Артуковићу. Ако је, пак, од истине важније очување недодирљиве комунистичке историографије, већ би се могао наћи неки Вишински који би скројио истину по вољи најмоћнијих и најутицајнијих. Изјаве у штампи, лака и искричава конверзација у јавним гласилима лишена обавезе, призива новог Милоша Минића спремног да у Србији поново драматизује Кафкин Процес у коме би главни јунак опет био грешни Милан Недић. Србији није потребан прећутан Недић, већ истина о његовој владавини и збивањима у том времену. Једино тако би уверени у своју истину, загрижени противници и поштоваоци Недића, могли да помогну тужиоцу, одбрани, суду и читавом народу да расветле и разумеју збивања во времја његове владе. Након српске чудотворне транзиције, која се циклично понавља, коначну реч о колаборационистима из времена Турака, Аустроугара, Немаца, Брозових комуниста и капиталиста и, напokon, суд о сарадницима америчких окупатора, даће нови историографи неоптерећени обавезама, барем за период који ми живимо. А дотле би горди српски интелектуалци о својој независности и непристрасности требало да рецитиују у себи и смело затраже отварање свих архива који крију тајну наше колаборације са немачким окупатором. О каснијим касније.

14. јул 2008.

Земља колаборације

Пише: Славољуб С. Лекић
уторак, 15 јул 2008 20:57
